

4. Децентралізації: веб-сайт 2017 Бюджет. URL: <http://budget2017.info/pages/decentralization>

5. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>

Шалапай (Ірха) Лілія Володимирівна

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН: ФІСКАЛЬНО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В сучасних економічних умовах оподаткування доходів домогосподарств є не лише суттєвим джерелом наповнення бюджету держави, але й важливим фінансовим інструментом регулювання соціальних процесів у суспільстві, здійснюючи безпосередній вплив на обсяги та структуру доходів громадян, їх інвестиційну активність та процеси нагромадження капіталу.

Зважаючи на позитивний досвід економічно розвинених країн світу, маємо усі підстави стверджувати, що оподаткування доходів громадян в сучасних економічних реаліях слугує дієвим важелем перерозподільчих процесів у суспільстві, відтак удосконалення оподаткування доходів населення в Україні має відбуватися у контексті забезпечення принципу соціальної справедливості [1, с. 13].

Безумовно, оподаткування доходів фізичних осіб є також і важливою складовою фінансового механізму держави, адже саме в результаті перерозподілу доходів фізичних осіб, з одного боку, реалізується економічна доктрина щодо забезпечення належного рівня добробуту усіх верств населення, а з іншого – формується фінансова основа функціонування держави. Також податок на доходи фізичних осіб передбачає спрямованість на соціальну справедливість податкової системи, позаяк ставить рівень оподаткування у пряму залежність від обсягів доходу платника цього податку.

У сучасних вітчизняних реаліях найвагомішою складовою податку на доходи фізичних осіб є оподаткування заробітної плати (понад дві третини надходжень податку упродовж останніх п'яти років) (табл. 1).

Таблиця 1

Структура надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України у 2013-2015 рр.*

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
-----------	---------	---------	---------	---------	---------

ПДФО – всього	100	100	100	100	100
ПДФО, що сплачується податковими агентами, із заробітної плати	85,9	79,6	68,3	67,4	66,9
ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців	3,6	4,4	4,7	4,9	5,2
ПДФО із заробітної плати шахтарів-працівників	2,0	1,7	0,5	0,4	0,4
ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата	4,9	5,6	5,9	6,0	6,2
ПДФО, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	3,6	2,5	2,1	2,2	2,1
Надходження сум реструктурованої заборгованості зі сплати ПДФО	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ПДФО із доходу у вигляді відсотків	0,0	2,8	8,2	8,2	8,3
ПДФО із суми пенсійних виплат	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Військовий збір	0,0	3,4	9,2	10,8	10,8

* Розраховано за матеріалами джерела [4]

Десята частина усіх надходжень поступає до Зведеного бюджету України у вигляді військового збору, який було введено у 2014 році. Також вагому частку у доходах бюджету займають надходження від оподаткування відсотків.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах важливим показником соціальної ефективності оподаткування є рівень податкового навантаження, під яким розуміють поняття, яке характеризує (у відносному вимірі) ту частину виробленого і розподіленого суспільного продукту (доданої вартості), котра розподіляється і перерозподіляється на користь держави за допомогою механізмів оподаткування [5, с. 248].

За твердженням фахівців, упродовж останніх років податкове навантаження на громадян із ПДФО коливалось на рівні 4,7–5,1% від ВВП, досягнувши найвищого рівня у 2015 р., в той час як показник податкового навантаження в країні у 2015 р. становив 25,6% [2, с. 90]. Принагідно зазначимо, що цей показник не враховує фіскального тиску, який чинять так звані «соціальні податки», до яких належить єдиний соціальний внесок.

Необхідно наголосити, що з 1 січня 2015 р. вступив в дію закон про зміни до Податкового кодексу, які торкнулись, у тому числі, податку на доходи фізичних осіб. Головними серед таких змін стало введення єдиної ставки 18% замість двох базових (15% і 20%). При цьому Міністерство фінансів України обґрунтовувало запровадження змін спрощенням

податкової системи та податкового адміністрування для платників податку. Проте відмова від прогресивної шкали, навпаки, зменшила дію соціальної функції податку. На підтвердження цієї тези науковці наводять розрахунки суми податку на доходи фізичних осіб, який сплачувався громадянами із різними доходами. Скажімо, для осіб із низькими доходами (на рівні мінімальної заробітної плати) у 2016 році величина податку в результаті проведених реформ змінилась не суттєво:

- у 2015 році ПДФО = $(1378 - 609 - 1378 \times 3,6\%) \times 0,15 = 107,91$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $(1378 - 689) \times 0,18 = 124,02$ грн. [2, с. 90].

Водночас найсуттєвіший вплив зміни ставки податку на доходи фізичних осіб відчули громадяни із доходами на рівні середньої заробітної плати. Зокрема, особи, які отримували заробітну плату на рівні середньої, почали платити на 183,48 грн. податку більше:

- у 2015 році ПДФО = $(5183 - 5183 \times 3,6\%) \times 0,15 = 749,46$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $5183 \times 0,18 = 932,94$ грн. [2, с. 90].

У той же час, для осіб із високим рівнем доходів, у результаті відмови від прогресивної шкали оподаткування, сума податку зменшилась:

- у 2015 році ПДФО = $(10 \times 1218) \times 0,15 + (33250 - 10 \times 1218 - 20706 \times 3,6\%) \times 0,2 = 6026,09$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $33250 \times 0,18 = 5985,0$ грн. [2, с. 91].

Відтак переконані, що зниження соціальної функції оподаткування доходів населення є одним із основних дестабілізуючих факторів сучасної вітчизняної податкової системи, адже для громадян, які отримують великі доходи (понад 10 мінімальних заробітних плат) податковий тягар послабився.

Важливою складовою механізму оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є податкова соціальна пільга, роль якої полягає у зменшенні бази оподаткування для осіб із низьким рівнем доходів. Так, Податковим кодексом України було передбачено збільшення розміру ПСП до рівня мінімальної заробітної плати з 1 січня 2014 р. Проте розмір податкової соціальної пільги так і залишився на рівні 50% від мінімальної заробітної плати, а з 1 січня 2016 року цей рівень взагалі було встановлено безстроково. Як наслідок, в Україні сформувався складний та заплутаний механізм надання податкової соціальної пільги, у застосуванні котрої існує низка обмежень. Причому «ціна питання» становить від 124 грн. до 248 грн., на які зменшується сума ПДФО особам, що скористались правом на ПСП [2, с. 91].

Аналізуючи соціальний аспект оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, акцентуємо на зниженні ставки (з 20% до 18%) при оподаткуванні пасивних доходів, зокрема відсотків за депозитами та оподаткування пенсій. Проте фахівці стверджують, що податковий тиск на громадян із низьким рівнем доходів залишається високим, що негативно

впливає на їх рівень життя, тоді як більш заможні громадяни, сплачують податок із пасивних доходів за заниженими ставками [3, с. 355].

Відтак можемо стверджувати, в сучасних реаліях вітчизняної економіки податок на доходи фізичних осіб не виконує належним чином своєї соціально-регулюючої функції. Уніфікація ставки податку на рівні 18% та оподаткування дивідендів за значно нижчою ставкою (5%) призводить до ситуації, коли бідні верстви населення, для котрих головним джерелом доходу є заробітна плата, у структурі особистих витрат сплачують значно більше коштів, ніж заможні.

Тому з метою встановлення в державі ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб, підвищення стимулюючої ролі ПДФО доцільним вважаємо реформування чинного механізму нарахування податкової соціальної пільги шляхом запровадження неоподатковуваного мінімуму доходів громадян хоча б на рівні прожиткового мінімуму. Адже схожа практика існує в розвинених країнах світу, що сприяє зменшенню тиску на незаможні верстви населення та спрощенню процедури справляння цього податку. А підвищити соціально-регулюючу роль податку на доходи фізичних осіб в Україні можна шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування, що дозволить певною мірою зменшити нерівномірність розподілу доходів між різними прошарками населення, що нині становить одну із основних соціально-економічних проблем в Україні.

Література:

1. Катрук Н. Світовий досвід оподаткування доходів громадян і його використання в Україні. Схід. 2009. №2 (93). С. 11-15.

2. Коцан Л.М. Соціально-регулююча роль оподаткування доходів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 88-91.

3. Помулева В. Соціальні аспекти податку на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід. Сталий розвиток економіки. 2013. №1. С. 354-357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_78

4. Звітність про виконання бюджетів Державна казначейська служба України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>

5. Кізима Т. Податкове навантаження на домогосподарства: теоретичні підходи та методика визначення. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2009. №2. С. 248-253.